

LES BARRAQUES DE VINYA DE PEDRA SECA DE SANT PERE DE RIBES*

**MAGÍ MIRET I MESTRE
EDUARD RIU-BARRERA**

Aquest escrit fa una valoració de les característiques constructives de les barraques de vinya de pedra seca al municipi de Sant Pere de Ribes i les emmarca dins el procés històric de roturació de nous espais agrícoles per al conreu de la vinya als segles XVII-XIX.

LES BARRAQUES DE VINYA DE PEDRA SECA DE SANT PERE DE RIBES

LES BARRAQUES DE PEDRA SECA ALS PAÏSOS CATALANS

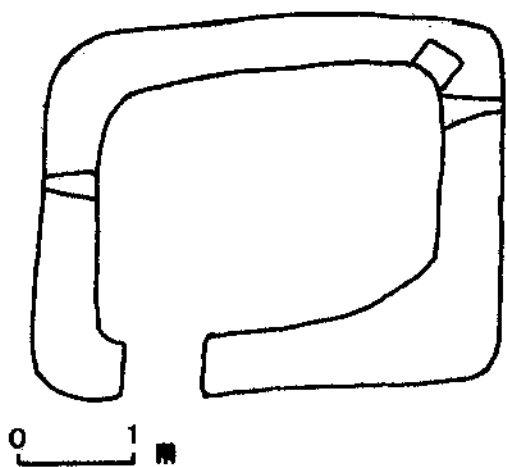
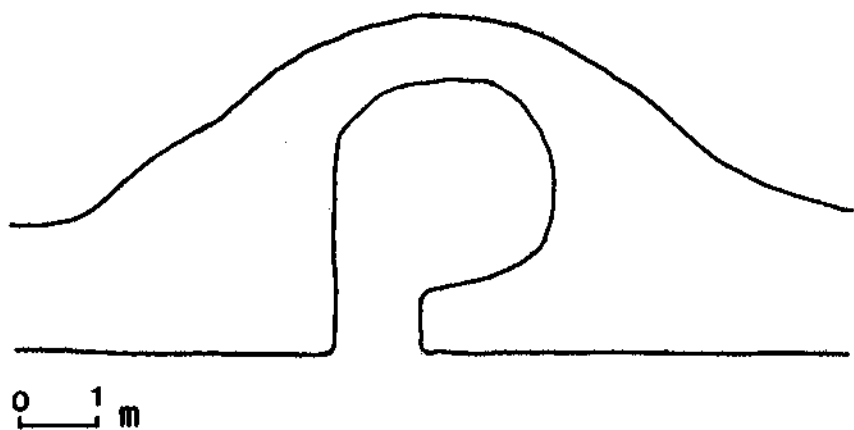
Els conreus arboris de secà —olivera, ametller i garrofer, però sobretot la vinya— a les terres litorals i prelitorals del territori català, tant continental com insular, han ocupat extenses àrees de muntanya baixa i mitjana de relleu força abrupte i sòls pedregosos. La seva roturació, producte de llargs processos històrics, ha exigut un ingent treball de transformació del terreny, que ha conduït a la construcció d'un espai agrícola caracteritzat a les terres més planes per camps envoltats de tanques de pedra i munts de pedra acumulats pel despèdregament, mentre que en els vessants més pendents el paisatge es caracteritza per sèries de bancals continguts per marges de pedra seca, és a dir, sense fang o cap altre material que les lligui. Aquesta primera matèria ha estat utilitzada també per edificar tot un seguit d'equipaments com són refugis temporals o instal·lacions per a obtenir i conservar l'aigua (barraques, pous, cocons...). En aquests territoris la ramaderia ha generat igualment arquitectura de pedra seca en forma de cledes o corrals, paridores i barraques.

Entre aquests equipaments són força freqüents les construccions bastides amb pedra seca cobertes amb falsa cúpula, que s'aconsegueix en anar sobreposant filades circulars de diàmetres progressivament menors fins a obtenir un espai central prou reduït com per poder

cloure'l amb una llosa horitzontal o diverses pedres fent de falca (fotografia 5). En zones d'explotació agrícola acostumen a estar relacionades amb el conreu de la vinya i, no tan sovint, amb el de l'olivera i l'ametller, però també n'hi ha associades a activitats ramaderes. Esporàdicament aquestes construccions podien servir també per a les persones que realitzaven altres activitats bosquetanes (carboners, calciners, escorçaires, llenyataires, caçadors...), encara que freqüentment empraven refugis més peribles, amb coberta de matèries vegetals, dels quals sovint no n'han restat vestigis. Al Penedès, les construccions de pedra seca i falsa cúpula es coneixen amb el nom de *barraques* i estan gairebé sempre associades a vinyes.

Des del punt de vista de la distribució geogràfica de les construccions de pedra seca i falsa cúpula, podem distingir al Principat un grup pirinenc (Pallars Jussà i Sobirà), un grup septentrional (Catalunya Nord i Alt Empordà), un grup central (Bages, Anoia i Baix Llobregat), un grup meridional (Garraf, Alt i Baix Penedès, Tarragonès, Conca de Barberà, Alt i Baix Camp) i un grup de l'Ebre (Priorat, Ribera d'Ebre, Baix Ebre i Montsià). Al País Valencià se'n coneixen a les comarques septentrionals, a l'Alt i Baix Maestrat i a la Plana Alta. A les illes Balears són molt abundants, mentre que a les Pitiüses són inexistentes. Exemples d'arquitectura amb pedra seca i falsa cúpula poden trobar-se també en diferents contrades de la Península Ibèrica, tant a l'Estat Espanyol (Aragó, Navarra, la Mancha, Extremadura, Galícia...) com a Portugal. A l'Estat francès, a més de la Catalunya Nord, n'hi ha també a Borgonya, Berry, Aquitània, Llenguadoc, Provença, Alvèrnia, Llemosí i Guiena. A l'àrea mediterrània n'hi ha a Sardenya, a les regions italianes de la Ligúria i l'Apúlia, a les illes de Pantelleria, Creta i Malta, a Dalmàcia i Ístria. D'altres àrees europees amb arquitectura tradicional de falsa cúpula són a Hongria, Irlanda i Escòcia.

L'aparença arcaïtzant d'aquestes construccions —bastides amb tècniques conegudes a la Mediterrània des dels temps prehistòrics— ha propiciat que la major part dels estudis realitzats sobre aquesta temàtica s'hagin centrat sobretot en els aspectes de caire arquitectònic i arqueològic. En canvi, no hi ha anàlisis centrades en l'estudi de les barraques de pedra seca com una manifestació més de l'espai rural, adaptades a unes activitats econòmiques concretes —agrícoles o ramaderes— i estretament lligades a unes determinades característiques geogràfiques i geològiques.



Figures 1-2. Croquis de les plantes de les barraques núm. 7, adossada a un marge, i núm. 2, totalment exempta.

La similitud entre les construccions de pedra seca i falsa cúpula situades en zones geogràficament molt allunyades ha estat atribuïda per alguns estudiosos a l'existència d'uns lligams culturals i a una contemporaneïtat cronològica, situada sovint en temps prehistòrics o protohistòrics. Nosaltres, en canvi, som de l'opinió que la tècnica de construir amb pedra seca és molt simple i que, pel fet de ser coneguda a la Mediterrània des de la prehistòria, forma part del bagatge tècnic comú dels pobles que hi viuen, els quals, per tant, l'han pogut utilitzar on i quan els ha convingut, sempre que disposessin de la pedra necessària. El ventall de tècniques constructives i solucions arquitectòniques aplicables a una primera matèria com la pedra sense desbastar és necessàriament limitat, i no és gens estrany, per tant, que s'hagin obtingut resultats molt similars en diferents moments històrics i en zones molt allunyades entre si, tot i la manca de lligams directes. D'aquí les similituds existents entre els *trulli* del sud d'Itàlia, els *fornos* portuguesos, els *bombos* de la Mancha, les *boris* provençals, els *ponts de bestiar* menorquins i les *barraques* catalanes, i la seva semblança amb algunes construccions prehistòriques i protohistòriques.

L'arquitecte Joan Rubió i Bellver va publicar l'any 1914 el treball més aprofundit publicat fins al moment a Catalunya sobre les barraques de pedra seca. Un altre precursor en el seu estudi va ser l'etnògraf Ramon Violant i Simorra, que, l'any 1955, va tractar de les barraques de vinya del Bages. Posteriorment s'han realitzat més estudis, des d'una perspectiva local, comarcal o divulgativa, bona part dels quals citem a la bibliografia final d'aquest treball.

LES BARRAQUES DE VINYA DE SANT PERE DE RIBES

El terme municipal de Sant Pere de Ribes té 40,71 km² i pot subdividir-se en dos grans sectors. Un està format per les estribacions muntanyoses calcàries del massís de Garraf, on les terres antigament dedicades al conreu de la vinya arriben fins als 300 m d'alçada i adopten, a causa dels pendents dels vessants, la forma de terrasses artificials suportades mitjançant marges de pedra seca. Aquest cinturó muntanyós envolta el sector de terres planes conreables de la depressió Ribes - Vilanova i la Geltrú formades per sediments quaternaris



Fotografia 1. Barraqueta amb un reforçament en dels costats i amb un llindar i un arrebossat de ciment al corredor, per acollir una porta actualment desapareguda (construcció núm. 31).



Fotografia 2. Barraqueta adossada a un marge, amb llinda mixta i coberta molt erosionada (construcció núm. 9).

al·luvials i petits turons miocènics. Aquesta dualitat geogràfica ha condicionat la distribució de les barraques de vinya. Mentre que al sector de terres planes són pràcticament inexistentes —a excepció dels turons miocènics—, el seu nombre augmenta amb la proximitat a les elevacions mutanyoses, a causa tant de la disponibilitat de pedres com de l'allunyament del nucli urbà, que fa més necessari poder disposar d'un refugi.

La major part de barraques de vinya ribetanes i els seus espais agrícoles degueren ser construïts majoritàriament a partir del segle XVII, i especialment durant el segle XVIII. En aquest període es va produir un gran increment de la producció vinícola, afavorida per un conjunt de causes econòmiques —especialment la dinàmica de preus i la possibilitat d'exportar el vi per via marítima a nous mercats— i per l'augment de la pressió demogràfica. Els conreus del blat i l'olivera van ser substituïts en bona part per vinyes. Així mateix, es va produir la rompuda de noves terres per tal de plantar-les de ceps en àrees allunyades del poble anteriorment ocupades pel bosc. Als anys 1850-1856 les vinyes ocupaven el 70% de les terres ribetanes cultivades. La gran crisi vinícola de finals del segle XIX, provocada per la plaga de la fil·loxera, degué suposar l'abandonament gairebé total de la construcció de barraques. Posteriorment se'n van refer o modificar algunes, però no tenim notícia que se n'aixequessin de noves.

El conreu de la vinya necessita llargues permanències del pagès, a causa de la dedicació que requereix —poda, verema— i de la imprescindible vigilància quan el fruit està madur. La utilitat de disposar d'un refugi per a protegir-se de les maltempsades i on poder menjar i reposar explica l'abundància de barraques al terme de Ribes —probablement un centerar—, especialment a les feixes que van ser obertes als vessants de les estribacions muntanyoses durant l'expansió vinícola dels segles XVII-XIX. Tenint en compte que les barraques ribetanes tenen com a mínim més d'un segle d'antiguitat, no és estrany que no hàgim pogut recollir cap testimoni oral sobre les circumstàncies que van envoltar la seva construcció. L'única dada cronològica precisa la proporcionen les xifres 1797 gravades en un dels muntants de l'entrada d'una barraca situada vora can Dos Diners i que corresponen molt probablement a la seva data de construcció.

Seria molt interessant poder analitzar la documentació escrita que s'hagi pogut conservar referida a les rompudes de noves terres



Fotografia 3. Barraca amb reforç exterior perimetral, un safareig i marges adossats a ambdós costats, arrebossat de ciment a la façana (amb la data 1908) i als muntants i lliris a la coberta (construcció núm. 44).

per al conreu de la vinya i posar-la en relació amb la distribució de les barraques. Podrien conèixer-se així les relacions existents entre la cronologia de les barraques, la seva diversitat tipològica i el sistema de propietat i distribució de la terra. Tot i que, des del punt de vista del coneixement històric, les dades aportades per un estudi d'aquesta mena podrien ser molt més valuoses que les que s'obtenen a partir del simple examen morfològic de les barraques, malauradament, que coneguem nosaltres, fins al moment als Països Catalans no se n'ha efectuat cap.

Actualment, una gran part de les terres del terme de Sant Pere de Ribes que van ser eixarmades durant els segles XVII-XIX ha tornat a l'estat de bosc o garriga, a causa de la profunda crisi provocada pel retrocés dels mercats i la plaga de la fil·loxera a les darreries del segle passat. A moltes de les feixes de vinya situades al sector muntanyós ribetà, la replantació amb ceps americans va esdevenir antieconòmica i, en conseqüència, van ser abandonades. La vegetació les ha anat

repoblant progressivament. Moltes barraques, vestigis d'una explotació del territori extinta, s'han anat ensorrant a causa de la manca de manteniment que compensés la seva inherent inestabilitat constructiva. Acabada la Guerra Civil, sembla que algunes van ser enderrocades intencionalment per tal d'evitar que fossin utilitzades com a refugi per forasters i passavolants.

Tot i que la disponibilitat actual de mitjans de transport fa totalment innecessari haver de sojornar al camp, els pagesos han continuat tenint cura de les barraques situades vora les terres de conreu en actiu, ja que segueixen sent útils com a refugi ocasional o com a espai d'emmagatzematge. Algunes han sofert modificacions com l'enclimentament exterior o la instal·lació d'una porta amb pany.

Característiques de les barraques ribetanes

El treball de camp que vam realitzar en els anys 1977 i 1978 ens va permetre inventariar 52 barraques distribuïdes per tot el municipi de Ribes. Creiem que en tot el terme n'hi pot haver al voltant d'un centenar, per la qual cosa aquesta quantitat es pot considerar com prou representativa.

Vam elaborar una fitxa d'inventari teòrica que ens servís de guia per recollir les dades més significatives de les barraques. Els camps inclosos en aquesta fitxa són els següents:

Número d'inventari de la construcció

Emplaçament: comarca, municipi, lloc, dades cadastrals, propietari (nom, adreça).

Funció: abric per a animals, habitació, magatzem, lloc per a guardar estris, refugi per a persones, reutilització, funció múltiple, etc.

Situació: respecte al relleu, al nivell del terra, a d'altres construccions, als conreus i a la infraestructura lítica.

Disposició interna: construcció monocel·lular, bicel·lular, multicel·lular (nombre de cèl·lules, mida, disposició interna, sistema de comu-

nicació entre elles), construccions unides entre si (nombre, mida, sistema d'unió), construccions amb dependències (nombre i funcions).

Materials: tipus, procedència, dimensions.

Paraments: exterior i interior (a la base, a les parets, a la coberta).

Fonaments: sobre roca, sobre terra.

Aspecte exterior: planta (forma, dimensions, gruixos màxim i mínim de les parets, superfície), perfils de la base i de la coberta (forma, alçades), detalls de la coberta (tipus, pedra d'acabament, sortint, coronament, revestiment de terra i vegetals).

Aspecte interior: planta (forma, dimensions, superfície), perfils de la base i de la coberta (forma, alçades), detalls arquitectònics, sistema de tancament de la coberta (pedres clavades, lloses, nombre i disposició), sistema de pas de la planta poligonal a la curvilínia.

Entrada: obertura (posició, secció, dimensions), corredor (forma, dimensions), llinda, muntants i llindar (tipus, dimensions), porta (tipus, materials, sistema de tanca), orientació geogràfica i respecte als camps de conreu de l'entorn.

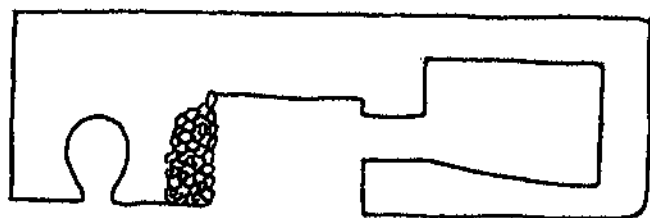
Arranjaments i instal·lacions: exteriors i interiors (a les parets, a la coberta).

Estat de conservació: ensorraments i degradacions (causes i localització), consolidacions i reconstruccions (causa, situació, materials emprats, cronologia).

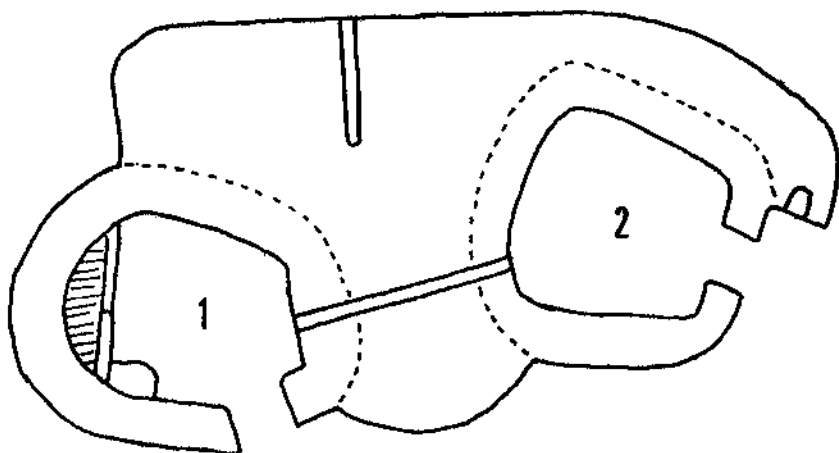
Recerca i troballes: tipus de materials (ceràmiques, eines, d'altres), grafits (tipus, text, localització).

Tradicció oral i escrita: dades del constructor, data de la construcció, tipus de contracte, funció original, propietaris successius, modificacions i restauracions (tipus, data), mencions escrites (arxius, estudis, articles), documentació gràfica (tipus i data).

Planimetries i fotografies: tipus i numeració.

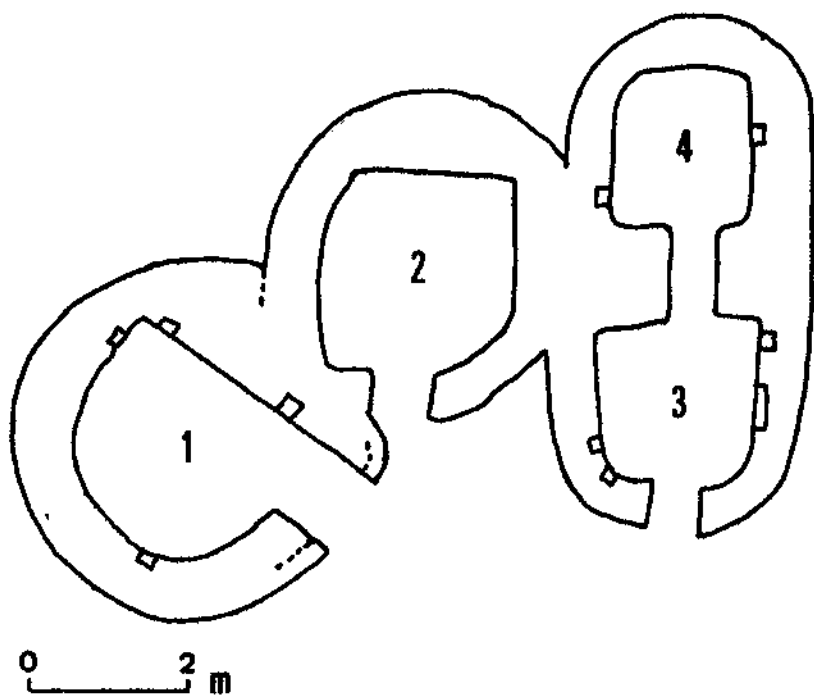
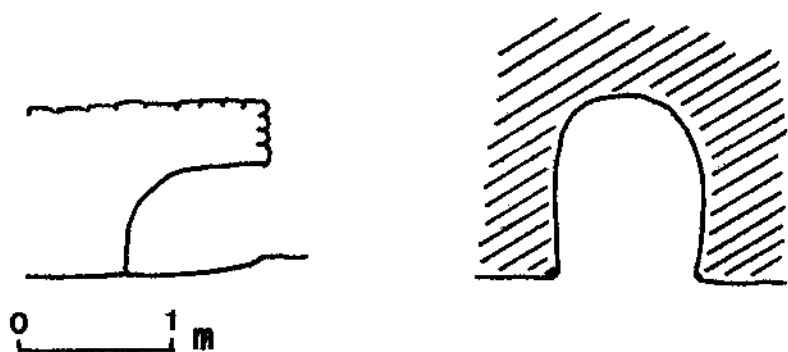


0 1 m



0 2 m

Figures 3-4. Croquis de les plantes de les construccions núm. 12, amb un armariet obert a l'exterior, i núm. 52, bicel·lular i coneguda com les Barraques del Planot.



Figures 5-6. Croquis de les plantes de les construccions núm. 16, oberta a l'interior d'un marge, i núm. 48, formada per tres barraques —una d'elles bicel·lular— conegudes com les Barraques d'en Gregori.

Data d'elaboració de la fitxa i autors

Tipus: sis de les barraques ribetanes inventariades estan totalment o parcial obertes a l'interior d'un marge o paret de pedra seca, mentre que la resta hi estan simplement adossades o són totalment exemptes.

Funció: la funció de refugi temporal per a les persones ve confirmada per l'existència de bancs de pedra —en dues barraques— i de seients fets amb pedres —en altres dues—, així com per la presència de restes de cendres a l'interior d'algunes. Deu tenen o han tingut una porta, tancada amb clau o balda, i quatre han perdut actualment la seva funció de refugi i el seu interior s'utilitza solament per emmagatzemar un gran nombre d'estris agrícoles. En una de les barraques de la construcció bicel·lular del Planot (núm. 52.1, fig. 4) hi ha una possible menjadora que provaria la seva utilització com a refugi per a animals de tir. Una petita construcció (núm. 16, fig. 5, fotografia 4) oberta a l'interior d'un marge és de dimensions tan reduïdes que tan sols podia servir com a amagatall per a estris del pagès.

Localització: preferentment a les vores dels camps. Totes tenen l'accés al nivell del sòl, a excepció d'una de sobreelevada que es troba a l'interior d'un mur de tanca d'un camp.

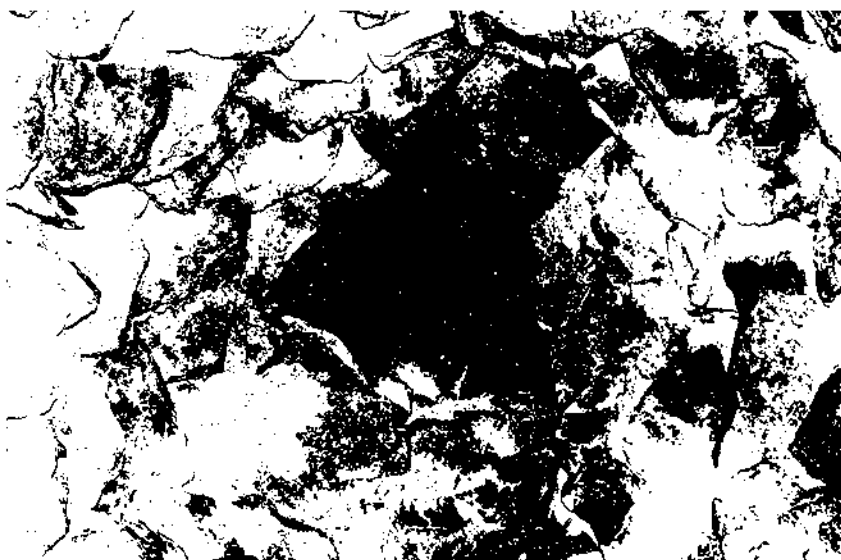
Fonaments: la primera filada de les parets descansa directament sobre el terreny, format per terra o per terra i roca. Sols en una barraca vam observar que el sòl rocós havia estat rebaixat artificialment per tal de regularitzar-lo.

Disposició interna: totes les construccions són monocel·lulars a excepció de dues (núms. 48 i 52, figs. 4 i 6) conegudes, respectivament, amb el nom de barraques d'en Gregori i del Planot i utilitzades com a habitatge temporal més que no pas com a simple refugi.

Materials: pedres sense desbastar locals, obtingudes amb la romputa dels terrenys i el despedregament dels camps. Les lloses de les llindes d'algunes barraques presenten sèries d'incisions en diversos sentits que possiblement són degudes a l'acció de la relia de l'arada. Només en dues barraques s'utilitzen blocs ben esquadrats, d'origen desconegut en un cas i pertanyents a una construcció anterior en l'altre. A les filades inferiors les pedres emprades acostumen a ser



Fotografia 4. Petita barraca oberta dins un marge (construcció núm. 16).



*Fotografia 5. Detall de l'interior de la cúpula d'una barraca.
Les pedres estan fumades a causa dels focs encesos al seu interior.*

més grosses i regulars, per assolir una major estabilitat i solidesa constructiva. La disposició dels paraments interior i exterior no acostuma a coincidir, tal vegada perquè les parets s'aixecaven a partir d'una filada interna i una altra d'externa separades i l'espai buit entre aquestes es reomplia amb pedres més petites i no tan regulars ni tan ben col·locades. Predomina la tendència horitzontal en la disposició dels blocs de pedra, però a vegades és obliqua, en funció de la seva forma.

Planta: per ordre decreixent de freqüència, acostuma a ser ovalada o subcircular, rectangular, poligonal (quatre, cinc o sis costats) o quadrangular. Si bé la planta interna generalment concorda amb l'externa, aquesta sovint té els angles més arrodonits. En dos casos, la planta interior ha sofert una reducció en afegir-se noves parets als angles interiors. Les barraques més grans tenen una superfície interior útil superior als 7 metres quadrats.

Entrada: generalment ocupa una posició central respecte a l'eix de la barraca, però hi ha excepcions (10 casos). Sovint té secció rectangular, amb tendència molt acusada cap a l'arc o el trapezi. A la major part de barraques exemptes té una altura al voltant dels 1'55 m, sent la màxima observada d'1'7 m i la mínima d'1'05 m. Pel que fa a les barraques incloses dins un marge o paret, té una altura màxima de 2'1 i una de mínima de 0'7 m. La longitud dels corredors oscil·la entre els 0'23 i els 1'4 m, i la majoria està entre els 0'8 i el metre. La llinda està formada per una (15 casos), dues (28 casos) o tres lloses (4 casos), i en algunes ocasions és mixta, o sigui, que sobre la llinda hi ha un arc format per pedres disposades com si fossin dovelles (fotografia 2). En cinc casos la llinda sols és mixta per l'exterior, però en un cas també ho és per l'interior. En dues construccions hi ha contra-llindes, és a dir, reforços formats per una o dues fustes.

Orientacions: vam poder prendre les orientacions de l'eix de l'entrada de 43 barraques, i en 22 —generalment situades en les terres planes del terme de Ribes protegides per les estribacions muntanyoses— l'entrada estava oberta cap al nord o el nord-oest (entre 0 i 60 graus oest). Si la direcció dels vents fos el factor més influent en l'orientació de les barraques, serien els de llevant i migjorn els més evitats, la qual cosa té sentit, ja que són precisament els més freqüents i els que més sovint van acompanyats de pluja. En canvi,

les barraques situades en les zones altes més muntanyoses del terme s'obren cap al sud, a fi de protegir-se dels possibles vents freds del nord.

Cúpula: les parets de les barraques s'aixequen verticals o lleugerament inclinades cap a l'interior. A partir d'una alçada determinada, que acostuma a coincidir amb la llinda o no gaire més amunt, s'accentua la seva inclinació i comença la falsa cúpula. Sols en una barraca, de dimensions petites, s'ha utilitzat un sistema diferent de cobriment, amb la part posterior en forma d'absis format per pedres falcades entre si i l'anterior construïda amb quatre grans lloses oposades, dues a dues, en doble vessant. Les altures internes observades varien entre els 1'45 i els 3'45 m, i en vint-i-set casos són superiors als 2'45 m.

Pedra de tanca: generalment és una llosa col·locada horitzontalment, però en dues barraques n'hi ha dues i en un cas quatre. En sis casos, en comptes de lloses hi ha diverses pedres encaixades entre si. La llosa de tanca d'una de les barraques del Planot (núm. 48.1) té gravada a la part superior una creu incisa i la d'una altra barraca té una petita perforació bicònica, de finalitat desconeguda, que per la seva mida reduïda no serviria com a xemeneia.

Coberta: la cúpula normalment està recoberta per una capa de terra i pedretes, a fi de donar-li cohesió i impermeabilitzar-la. En una barraca aquesta capa arriba fins als 0'6 m de gruix. A sobre s'hi plantaven vegetals com crespínells, atzavares o líliris per fixar millor la terra. Per manca de manteniment, en moltes barraques l'erosió ha descarnat aquesta capa protectora, la qual cosa debilita la cúpula i en facilita l'ensorrament. En una barraca hi ha una pedra de coronament no visible des del terra, col·locada sobre les pedres encaixades entre si que tanquen la cúpula, probablement per a reforçar-les.

Arranjaments: n'hi ha d'externs i d'interns. Exteriorment hi ha safareigs i cisternes (3 casos), prestatges-amagatalls (3 casos) o escales en un marge proper (1 cas). Vuit construccions tenen munts de pedres al seu voltant, de dimensions variables, que més que reforçaments semblen més aviat apilaments de pedres que s'afegiren amb posterioritat a la construcció de la barraca. Interiorment trobem repeus o "barracons" —al nivell del sòl (en 15 barraques) o a una certa alçada (3 casos)— i finestres/espitlleres (9 casos), d'orientacions va-



Fotografia 6. Dues repises sobreposades a l'interior d'una barraca amb la cúpula ensorrada (construcció núm. 2).

riables. Sols en una barraca hi ha dos repeus sobreposats (fotografia 6). També trobem seients, a vegades simples pedres de mida i forma adequades, encara que també n'hi ha de més elaborats (3 casos), i fins i tot un autèntic banc en dues barraques. Un branquilló o pal encaixat entre dues pedres pot servir per a penjar-hi un barret, una bóta, roba, etc.; a vegades n'hi ha dos d'units amb filferros per a poder-hi penjar més coses. A l'interior d'algunes barraques hi ha plàstics o palla al terra per a facilitar poder seure-hi sense embrutar-se. Les barraques poden estar arrebossades exteriorment i/o interiorment. A l'exterior l'arrebossat és de morter o ciment i es localitza preferentment en els muntants, el corredor o la façana, per consolidar-los (5 casos). Interiorment l'arrebossat té un caràcter distint, ja que és de fang i es troba únicament en tres barraques de les construccions multicel·lulars d'en Gregori (núm. 48.3) i del Planot (núms. 52.1 i 2), les millors preparades per a sojornar-hi durant un cert període de temps, la qual cosa fa pensar que la seva funció era la de protegir les persones del vent que es pogués escolar entre les pedres de les parets.

Conservació: deu barraques, o sigui gairebé un 20% del total de les inventariades durant el treball de camp, estaven ensorrades. A hores d'ara suposem que el seu nombre malauradament s'ha incrementat. La manca de manteniment, la inestabilitat inherent d'aquest tipus de construccions de pedra seca i la progressiva urbanització de l'espai rural en són les causes.

Grafit: en una barraca hi ha gravada, com ja s'ha dit, la data de 1797. En una altra, sobre el ciment tendre utilitzat per consolidar-la s'hi va marcar la data de 1908 (fotografia 3). En les dues úniques construccions multicel·lulars existents vam localitzar creus incises: a la part superior de la pedra de tanca de la cúpula de la barraca núm. 48.1 i sobre el banc-menjadora de núm. 52.1.

CLOENDA

Les barraques de pedra seca són un valuós testimoni de les activitats agrícoles o ramaderes d'un determinat territori. Aquest escrit pretén simplement donar a conèixer les característiques de les barra-

ques d'un sector concret del Penedès, prou representatiu, amb l'esperança de contribuir a la seva revalorització com a part integrant del nostre patrimoni històric i cultural.

De fet, com hem assenyalat, l'inventari i l'anàlisi morfològica que vam realitzar d'aquestes construccions de Sant Pere de Ribes són tan sols els primers passos del que podria ser l'estudi de l'evolució de l'espai agrícola en aquest territori. Per tal d'obtenir informació històrica més significativa, resultaria imprescindible relacionar la presència d'aquests refugis temporals amb els processos de roturació, les formes en què es van produir i, sobretot, amb l'expansió del conreu de la vinya durant un període molt concret. En aquest sentit, les terrasses o feixes i les barraques poden esdevenir un registre arqueològic molt útil per a contrastar el coneixement que la documentació escrita aporta sobre la transformació agrícola a partir del segle XVII en aquesta contrada o en qualsevol altre territori.

Una anàlisi sistemàtica dels espais agrícoles construïts amb obres de pedra seca, acompanyada d'una aproximació cronològica als seus processos de formació i regressió, sembla que hauria de ser l'objectiu final de l'estudi de les barraques, per tal com descontextualitzar-les sols porta a especular sobre la intemporalitat de la seva arquitectura.

NOTA

- * El present escrit és un extracte de l'estudi realitzat durant el curs 1977-1978 per a l'assignatura *Etnografia de la Península Ibèrica*, impartida per Josefina Roma a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. N'hem lliurat una còpia completa a la biblioteca de l'Institut d'Estudis Penedesencs a Vilanova i la Geltrú per tal que pugui ser consultat per qui ho desitgi. Vam publicar-ne un resum molt succint amb el títol de "Les barraques de pedra seca" a *Mai Enrera*, Butlletí Social del Club Excursionista de Gràcia (Barcelona), XLI (1979), núms. 380 p. 39-40, 381 p. 55 i 382 p. 72-73.

BIBLIOGRAFIA

- BASSEGODA NONELL, Juan, 1976. "Las barracas de viña", Revista *San Jorge* (Barcelona), núm. 98-99, desembre, pp. 65-72.
- BASSEGODA NONELL, Juan, 1976. "Como hacer una barraca de viña", *La Vanguardia Española* (Barcelona), 18 d'abril.
- BENACH I FIGUERAS, Joan, 1979. "Les barraques de pedra en sec d'Altavulla", *Estudis Altavullencs* (Altavulla), vol. 3, pp. 41-48.
- BERGADÀ I MURIÀ, Eloi, 1986. *Antigues cabanes i altres construccions de pedra col·locades en sec*, Museu Municipal de Molins de Rei, Molins de Rei.
- EQUIP DE TREBALL, 1979-1980. "L'arquitectura rural de la pedra seca", a *Hora Nova* (Figueres), núms. del 12-18 de desembre de 1979, 9-15 de gener i 23-29 de gener de 1980.
- GARCÍA LISÓN, Miguel; ZARAGOZA CATALÁN, Artur. "Arquitectura rural primitiva en secà", *Temas d'etnografía valenciana* (Dir. Joan F. Mira), vol. 1, Institució Alfons el Magnànim - Diputació de València (Col·lecció Politècnica, 10), València, pp. 119-179.
- JORDI I MANENT, V.; TALTAVULL I FEMENIAS, E., 1979. "Arquitectura rural de Menorca", *Enciclopèdia de Menorca*, vol. 3, Obra Cultural Balear de Menorca, Maó, pp. 255-368.
- MARTIN I VILASECA, Fèlix; SERRA I BATLLE, Ramon, 1991. *Les construccions de pedra seca a la comarca de les Garrigues*, Pagès editors, Lleida.
- LASSURE, Christian; LASSUERE, Jean-Michel, 1974. *Les vestiges tithiques de l'ancien vignoble cadurcien. Les cabanes en pierre seche du pech de Saint Marguerite*.
- LASSURE, Christian, 1975. "L'architecture rurale en pierre seche dans les Quercy medieval", a *Bulletin de la Société des Etudes de Lot* (Cahors), fasc. 2, pp. 109-117.
- LASSURE, Christian, 1976. *Essai de classification fonctionnelle des constructions en pierre seche du Lot*, Paris.
- LASSURE, Christian, 1976. *Bibliographie de l'architecture rurale en pierre seche du Quercy et du Perigord. Les vestiges lithiques de l'ancien vignoble cadurcien*, Paris.
- MORAL, Sixte; VIRELLA, Xavier, 1977. "Joan Butí: l'art de fer marges", *Setmanari de Vilanova i la Geltrú* (Vilanova i la Geltrú), núm. 38, pp. 16-17.
- ORTELLS CHABRERA, Vicent; SELMA CASTELL, Sergi, 1993. *Casa rural i poblament disseminat a les comarques castellonenques*, Colegio Oficial de Arquitectos de la Comunidad Valenciana. Demarcación de Castellón - Associació Arqueològica de Castelló (Publicacions del Seminari "Arquitectura, Arqueologia i Història", 1), Castelló de la Plana.

- POUS, Anny, 1975. "L'architecture de pierre sèche des Pyrénées méridionales. Orris, cabanes et corals", a *Archeologia* (París-Dijon), núm. 85, pp. 20-28.
- REYNÉS I TRIAS, Antoni i altres, 1994. *La construcció de pedra en sec a Mallorca*, Consell Insular de Mallorca - FODESMA.
- RIBA I GABARRÓ, Carolina, febrer 1996. "Arquitectura rural: les barraques de pedra seca", *Muntanya*, núm. 803, Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona.
- RUBIÓ I BELLVER, Joan, 1914. "Construccions de pedra en sec", *Anuario de la Asociación de Arquitectos de Cataluña* (Barcelona), pp. 35-105.
- SEIJO ALONSO, Francisco, 1979. *Arquitectura rústica en la región valenciana*, Ediciones Seijo, Alacant.
- SOLER I BONET, Josep, 1994. *Les barraques de vinya. Les construccions de pedra seca a la comarca del Bages. Els municipis d'Artés i Calders*, Centre d'Estudis del Bages (Quaderns, 9), Barcelona.
- TORRES BAI BÀS, Leopoldo, 1933. "La vivienda popular en España", *Folklore y costumbres de España* (Dir. F. Carreras y Candi), Barcelona, vol. 3, pp. 217-221.
- VILASECA, M.L. i S., 1967. "Construcciones de piedra en seco de la provincia de Tarragona: las barracas de Montroig", *Actas del X Congreso Nacional de Arqueología. Mahón 1967*, Secretaría General de los Congresos Arqueológicos, Zaragoza, pp. 226-236.
- VIÑAS I OLLÉ, Jaume; PARELLADA, Xavier, desembre 1995. "Les barraques de vinya, un patrimoni ancestral que desapareix", *Begues. Informatiu Municipal*, núm. 3, pp. 8-9.
- VIOLANT I SIMORRA, Ramon, 1954. "Las "barraques" de viña, de pared en seco, del Pla de Bages", *Estudios Geográficos* (Zaragoza), vol. XV, núm. 55, pp. 189-200. Reeditat dins R. Violant i Simorra, *Obra Oberta*, vol. 3, Ed. Alta Fulla (Col. El pedris, 9), Barcelona 1981, pp. 267-282.
- VIOLANT I SIMORRA, Ramon, 1955. *Etnografía de Reus i de la seva comarca*, Asociación de Estudios Reusenses (Edicions Rosa de Reus), Reus. Reedicció facsímil Editorial Alta Fulla, Barcelona 1990.